

ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 340.12

ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ДЕЯКИХ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ЮРИДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕПРОДУКТИВНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

Ярина Кокір

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,
e-mail: yarinagolovchak@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-7902-0303*

Окреслено, що відповідно до швидкого розвитку медичних технологій постає проблема у визначенні ролі репродуктивних прав, які входять до четвертого покоління прав людини. Доведено, що з розвитком програм сурогатного материнства, штучного запліднення, імплантації ембріона, криоконсервації та донорства статевих клітин, виникає необхідність правового регулювання вказаних репродуктивних технологій. Розглянуто, що ці суспільні відносини потребують теоретичного дослідження та якісного законодавчого регулювання з урахуванням сучасних міжнародних, зокрема європейських, стандартів регулювання таких репродуктивних прав людини. Зазначено, що система європейських стандартів прав людини, як відомо, формується передусім правозахисною практикою Європейського суду з прав людини. Втім, нині суттєву роль у процесі визначення новітніх тенденцій гарантування європейських стандартів прав людини, зокрема репродуктивних, відіграють рекомендаційні акти інституцій РЄ. Адже саме у таких актах формально-необов'язкового характеру викладаються, узагальнюються новітні напрями гарантування репродуктивних прав людини в системному зв'язку з іншими правами, котрі виступають предметом захисту і ЄСПЛ, і національних судів держав-членів РЄ.

Для законодавства України відповідь на питання, які тенденції у юридичному забезпеченні прав людини послідовно проявляються у праві РЄ, впливатиме на вирішення проблеми пошуку оптимальних юридичних інструментів наближення законодавства України до юридичних стандартів репродуктивних прав людини цієї міжнародної системи.

Відтак, метою статті є виявлення сучасних новітніх тенденцій юридичного гарантування репродуктивних прав людини в актах рекомендаційного характеру інституцій РЄ задля більш ефективного формулювання національних юридичних інструментів гарантування таких прав людини з максимальним урахуванням європейських стандартів репродуктивних прав людини.

Ключові слова: репродуктивні права людини, юридичне забезпечення прав людини, Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, Рекомендації Ради Європи.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vla.2023.77.003>

Як відомо, усі держави-члени Європейського Союзу (офіційний статус кандидата в члени якого Україна отримала в 2022 році) є водночас членами Ради Європи (далі – РЄ), а наріжним каменем системи європейських стандартів прав людини, невід'ємною складовою яких нині є репродуктивні права людини, є Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (далі – ЄКПЛ) [1] та практика її

застосування юрисдикційними органами РЄ передусім Європейським судом з прав людини (далі – ЄСПЛ). Відтак, у європейському правовому просторі головну роль щодо міжнародно-правового визнання та врегулювання репродуктивних прав людини відіграли інституції Ради Європи шляхом застосування таких юридичних актів РЄ, як ЄКПЛ [1], Конвенція Ради Європи про попередження та боротьбу з насильством щодо жінок і домашнє насильство 2007 року (Стамбульська Конвенція) [2], Європейська соціальна хартія 1996 року [3].

З огляду на достатню висвітленість юридичного забезпечення репродуктивних прав людини в практиці ЄСПЛ у сучасній зарубіжній літературі, видається за доцільне звернути увагу на акти рекомендаційного характеру органів РЄ, зокрема тих із них, у яких відображено новітні тенденції гарантування репродуктивних прав людини та сформульовано пропозиції щодо удосконалення врегулювання таких прав людини. Тим більше, що в таких актах часто-густо системно викладаються, узагальнюються правові позиції та моделюються новітні тенденції щодо більш ефективного гарантування репродуктивних прав людини, які отримали своє формування у рішеннях ЄСПЛ та вищих судових інстанціях держав-членів РЄ. Серед вітчизняних та зарубіжних науковців, які займалися вивченням проблем правового регулювання репродуктивних прав, варто згадати О. Антонюк, І. Венедиктову, О. Власову, Е. Перевозчикову, Г. Романовського, З. Ромовську, О. Пунда, С. Булецу, Л. Красицьку, П. Рабіновича, А. Скіченко, Р. Стефанчука, Н. Тюхтій. Утім, зазначені науковці у своїх працях, вивчаючи поняття, притаманні риси, систему та інші аспекти репродуктивних прав людини, не приділили належної уваги напрямом юридичного врегулювання репродуктивних прав людини, виражених у рекомендаційних актах РЄ.

Цікаво зауважити, що репродуктивні права людини стали предметом уваги інституцій РЄ, а відтак, отримали відповідні правові рекомендації щодо свого законодавчого врегулювання у формально-необов'язкових актах цього міжнародного формування навіть дещо швидше, аніж ці питання стали елементами правозахисної практики ЄСПЛ. Відтак, у системі рекомендаційних актах РЄ щодо репродуктивних прав людини варто виділити дві групи: а) Рекомендації РЄ, які передували активній правозахисній практиці ЄСПЛ щодо юридичного визнання та гарантування репродуктивних прав людини; б) Рекомендації РЄ, котрі узагальнюють сучасні тенденції забезпечення репродуктивних прав людини, відображені в новітній практиці ЄСПЛ та законодавстві сучасних демократичних держав.

Розглянемо першу групу згаданих актів РЄ. Серед таких актів можна виділити наступні, Рекомендації РЄ 1046 [4], Рекомендації РЄ 1074 [5], Рекомендації РЄ 1100 [6], Принципи, розроблені Спеціальним комітетом експертів з біоетики в рамках РЄ [7].

У Рекомендації РЄ 1046 зафіксовано, що останні досягнення медицини відкривають нові перспективи в науковій сфері (п. 2); необхідно визначити ступінь правового захисту з врахуванням розвитку наукового прогресу, який дозволяє втручатися у розвиток людського життя з моменту запліднення (п. 8); використання ембріону та плоду вимагає ставлення, гідного людини і має бути обмежений терапевтичними цілями (п. 10) [4]. У зазначеній рекомендації також міститься положення про недопустимість застосування ембріона, людського плоду або їх тканин для отримання вигоди або в корисних цілях.

Цікавими виступають положення п. 17 А іv Рекомендації РЄ 1074, норми якої відносять вирішення питання усиновлення, застосування таких новітніх Допоміжних репродуктивних технологій (далі – ДРТ) як штучної інсемінації та сурогатного материнства до сфери розсуду держави з врахуванням інтересів дитини [5].

Відповідно до п. 9 В II Рекомендації 1100 РЄ Комітет Міністрів зобов'язаний вживати заходів, спрямованих на інформування громадськості щодо запліднення *in vitro*, використання гамет, ембріонів та плоду людини в дослідницьких та інших цілях. Безсумнівно варто високо оцінити спрямованість РЄ заохочувати дослідження, спрямовані на удосконалення спеціальних методів у сфері штучного запліднення (п. 9 В iv A); утворювати міжнародні та регіональні реєстри акредитованих центрів щодо дослідження репродуктивного матеріалу та здійснювати відповідний контроль щодо такої роботи, а також пред'являти відповідні кваліфікаційні вимоги до персоналу (п. 9 В v); здійснювати узагальнення знань у сфері репродукції людини та біомедицини з метою вироблення єдиних інструментів правового регулювання (п. 9 С) [6].

Особливий інтерес у контексті нашого дослідження являють Принципи 1989 року [7], розроблені Спеціальним комітетом експертів по біоетиці в рамках РЄ. Зазначений документ стосується питань застосування методів штучного запліднення, зокрема, питань штучної інсеминації, запліднення *in vitro*, а також інших методик, заснованих на сучасних наукових технологіях (р. I). Значення таких принципів 1989 року пов'язана насамперед з тим, що вони вперше на міжнародному рівні здійснили кваліфікацію понять, пов'язаних зі сурогатним материнством. Так, п. 4 зазначених принципів містить положення відповідно до якого, держави можуть у виняткових випадках, обумовлених у національному законодавстві, дозволяти медичному працівнику або медичній установі застосовувати штучне запліднення сурогатної матері за умов дотримання двох вимог: сурогатна матір не повинна отримувати матеріальної вимоги від проведеної операції і має право залишити дитину після народження. У поясненнях до зазначених Принципів (абзац 8 розділу «Сфера дії та визначення») зазначається, що термін «сурогатна матір» охоплює три типи сурогатних матерів:

а) тих, котрі виношують ембріон, який був зачатий із використанням генетичного матеріалу пари, котрій у кінцевому підсумку буде передана дитина (1);

б) тих, що виношують ембріон, який був зачатий із використанням генетичного матеріалу сурогатної матері та чоловіка із вказаної пари (2);

в) тих, що виношують ембріон, який був зачатий з використанням генетичного матеріалу донорів [7]. У Роз'ясненнях до зазначених Принципів вказується, що сурогатна мати завжди вважається юридичною матір'ю (абзац 7 р. «Сфера дії та визначення»). Підтвердженням підходу за яким сурогатна мати завжди вважається матір'ю дитини виступає положення, закріплене в принципі 14, за яким матір'ю дитини завжди виступає жінка, яка народила дитину [7]. Аналіз положень Принципів, розроблених Спеціальним комітетом експертів по біоетиці в рамках РЄ, дозволяє виявити низку важливих засад рекомендованого врегулювання сурогатного материнства. Так, по-перше, якщо застосовувати правило, зафіксоване в принципі 14 Принципів про те, що матір'ю дитини завжди виступає жінка, яка народила дитину, сурогатна мати автоматично стає юридичною матір'ю дитини, при цьому фактично вона нею не виступає (оскільки відсутній біологічний, генетичний зв'язок такої жінки і дитини), за винятком випадків, коли сурогатна мати одночасно виступає донором яйцеклітини, що водночас не корелює з п. 4 d розділу I Принципів) [7].

У Роз'ясненнях до Принципів зазначається, що встановлення материнства повинно бути засновано на факті народження, а не генетичному зв'язку, по-перше, тому що між жінкою, котра народила дитину, та самою дитиною виникає зв'язок; по-друге, необхідно надати дитині очевидний законний статус за фактом народження; по-третє, сурогатна мати може залишити дитину собі (абзац 3 «Встановлення материнства та батьківства»). Так, у Принципах 1989 року відсутнє розмежування

щодо встановлення факту народження дитини від матері у двох різних за своєю природою випадках: при «традиційному» народженні дитини і при народженні дитини сурогатною матір'ю. Видається, що запропонований у Принципах спосіб врегулювання визначення правового статусу юридичної матері дитини, прямо суперечить самій сутності сурогатного материнства, головне завдання якого полягає не в тому, щоби надати пріоритет забезпеченню правам сурогатної матері (щодо її можливості бути визнаною юридичною матір'ю дитини, ба більше, забезпечити їй можливість залишити народжену дитину собі), а навпаки, – допомогти сім'ям, котрі не можуть природним чином народити дитину, – подолати безплідність.

Ба більше, аналіз ситуації, вказаної в Принципах, за якою ембріон, який був зачатий з використанням генетичного матеріалу донорів, дозволяє констатувати, що такий варіант не має жодного відношення до сурогатного материнства, оскільки в цьому випадку відсутній будь-який біологічний, генетичний зв'язок між дитиною, жінкою та чоловіком з пари, якій у кінцевому підсумку планується передача дитини. У такому випадку, на наш погляд, доцільно погодитися з позиціями науковців, які пропонують застосовувати правовий інститут усиновлення.

Проаналізовані рекомендаційні акти РЄ щодо правового врегулювання репродуктивних прав людини дозволяють дійти висновків, що на початкових етапах своєї діяльності правові позиції відповідних інституцій РЄ недостатньо враховували природу репродуктивних прав людини, характеризувалися неоднозначними, а іноді, відверто помилковими юридичними конструкціями.

Відтак, перейдемо до аналізу таких сучасних документів інституцій РЄ, які узагальнюють правові позиції та новітні тенденції гарантування репродуктивних прав людини, відображені в правозахисній практиці СЕПЛ та судів сучасних держав світового співтовариства.

Особливої уваги в контексті нашого дослідження заслуговує аналіз одного з новітніх рекомендаційних актів джерел права РЄ у сфері забезпечення репродуктивних прав людини, а саме Рекомендація Парламентської Асамблеї Ради Європи 2156 від 2019 року «Анонімна донорська сперма та ооцитів: збалансування прав батьків, донорів та дітей» [8].

Розглянемо основні положення цього міжнародного акта, який покликаний максимальною мірою врахувати досвід правового врегулювання репродуктивних прав людини різних держав-членів РЄ, а також вирішити практичні проблеми, які виникають у процесі реалізації репродуктивних прав людини.

По-перше, автори документів звертають увагу на те, що відповідно до оцінок Парламентської Асамблеї Ради Європи, проведеної до 2019 року орієнтовно по цілому світі 8 мільйонів дітей були зачаті внаслідок застосування ДРТ, причому значна частина з них була зачата в результаті донорської сперми та ооцитів. Більшість сучасних держав традиційно віддають перевагу правовій моделі здійснення донорської людських тканин та клітин із забезпеченням права донора на збереження таємниці. Зазвичай сучасні держави намагаються зберегти в таємниці походження дітей, зачатих унаслідок застосування донорських клітин чи ооцитів із збереженням ст. 3, 7, 8 Конвенції ООН про права дитини [9]. На практиці це означає, що більшість держав обмежили право людей, зачатих за допомогою репродуктивних матеріалів донорів, знати своє походження. Неправильно вважати, що таке обмеження прав осіб знати усі обставини свого походження, неодмінно виступає порушенням їх прав. Як відомо, держава користується широкими межами розсуду в питаннях правового регулювання певних прав та свобод людини, до яких, безсумнівно, відноситься і питання визначення режиму та меж доступу до інформації людини щодо застосування репродуктивних матеріалів донора в процесі зачаття особи.

А втім, як зазначається у Рекомендації РЄ 2156 від 2019 р., в останні десятиліття у різних державах простежується суспільний рух за визнання права особи знати своє походження (корені, витоки), котре своєю чергою пов'язане з правом особи на визначення своєї ідентичності та особистий розвиток.

Способом реалізації цього права є включення до Конвенції ООН про Права дитини можливості знати своє походження, а також розвиток практики ЄСПЛ, яке визнає право на визначення своєї ідентичності складовою права на повагу до приватного життя особи. Це право включає право особи на доступ до інформації, яка дозволить їй простежити своє коріння, знати обставини свого народження і мати доступ до визначеної інформації про походження батьків. Заразом варто визнати, що таке право не є абсолютним, і має бути справедливо збалансовано з інтересами інших сторін правовідносин, зокрема, донорів сперми та ооцитів, юридичних батьків, клінік та інших провайдерів відповідних послуг, а також інтересів суспільства та обов'язків держави.

Донедавна збалансування прав, інтересів та обов'язків суб'єктів розглядуваних правовідносин мало тенденцію до забезпечення насамперед права донора на збереження таємниці. Однак сьогодні, як зазначається в аналізованому нами акті, Рекомендації РЄ 2156 від 2019 року [8], декілька європейських держав прийняли рішення скасувати анонімність донорів (яка пов'язана із забезпеченням права донора на таємницю), а також штат Вікторія в Австралії прийняв рішення про повну відмову в збереженні анонімності донорам, дійшовши висновку, що держава несе юридичний обов'язок забезпечити людей, зачатих із застосуванням донорських ріалів, доступом до відповідної інформації щодо їхньої ідентичності, чи інформацію про донорів. Водночас необхідно констатувати, що законодавство держав-членів РЄ у сфері використання ДРТ суттєво відрізняється.

З огляду на викладені обставини аналізованої рекомендації, а також особливу місію Ради Європи в підтримці прав людини, демократії, верховенства права, сприяттні поширенню доброї практики між державами-членами, визнаючи ризики та виклики, пов'язані з анонімністю донорів сперми та ооцитів, «Парламентська Асамблея рекомендує Комітету Міністрів розробити рекомендації державам-членам спрямовані на підвищення захищеності прав відповідних осіб, визнаючи особливу потребу у захисті прав осіб, народжених із застосуванням донорських репродуктивних матеріалів» [8].

Відтак, Парламентська Асамблея РЄ вважає, що відповідні рекомендації державам-членам РЄ мають враховувати наступні принципи: а) скасування вимоги щодо анонімності донорів гамет у законодавстві держав-членів РЄ, а також встановлення заборони використання анонімно донованих сперми та ооцитів.

У практиці суспільних відносин це буде означати (за винятком, коли донором виступає близький родич або друг), що особистість донора не буде повідомлятися сім'ї на момент здійснення відповідного донування репродуктивних тканин, але така інформація про донора буде доступна дитині (народженій із застосуванням відповідних тканин) після досягнення нею 16-ти чи 18-річного віку. Особа, зачата із застосуванням донорських репродуктивних матеріалів, буде проінформована (передусім державою) щодо існування додаткової інформації про обставини її народження, а згодом вона самостійно прийматиме рішення чи знайомитися їй з відповідною інформацією про донора і чи ініціювати з донором контакт. Бажано, щоб дитина, зачата з використанням репродуктивних матеріалів донора, до моменту прийняття рішення про здійснення відповідного контакту отримала відповідне наставництво, поради і підтримку відповідних служб.

Скасування анонімності донора, за задумом творців відповідної Рекомендації, не матиме юридичних наслідків у формі встановлення родинних зв'язків: донор не нестиме обов'язків, пов'язаних з батьківством, і на нього не поширюватимуться вимоги щодо спадкових прав осіб, зачатих за допомогою його репродуктивних матеріалів. Цікаво, що за донором не визнаються права щодо встановлення контактів з відповідною дитиною, але дитина (зачата з використанням таких донорських матеріалів) повинна мати можливість контактувати з ним, а також потенційними неповнорідними братами та сестрами по досягненню ними 16-ти або 18-річного віку [8].

Немає сумніву, що донорія відповідних репродуктивних матеріалів (сперми, ооцитів) тягне з собою певні ризики. Відтак, держави-члени РЄ повинні розробити та забезпечити функціонування відповідного єдиного державного реєстру донорів та осіб, зачатих із застосуванням таких технологій. Отже, можемо констатувати, що органи РЄ передбачають необхідність публічно-правового втручання відповідних держав-членів у сферу застосування ДРТ задля встановлення максимальної кількості донорських репродуктивних матеріалів з боку одного донора, так щоб у майбутньому мати можливість: а) попередити шлюби між близькими родичами, б) а також швидко відшукати донора при виникненні нагальних медичних проблем чи інших обґрунтованих ризиків.

Клініки та інші провайдери послуг із застосуванням репродуктивних матеріалів донора зобов'язані вести документацію, а також невідкладно направляти відповідну інформацію до відповідного єдиного державного реєстру. Також автори аналізованої Рекомендації РЄ передбачають обов'язкове створення системи міжнародного обміну інформації між відповідними державними реєстрами задля попередження ризиків, пов'язаних із використанням донорських репродуктивних матеріалів. Ну і на завершення варто сказати, що положення рекомендації щодо скасування анонімності донора не матимуть зворотної дії в часі, за винятком випадків нагальної медичної потреби чи згоди донора на позбавлення гарантій таємниці донорства.

Які висновки можна зробити за результатами аналізу Рекомендації РЄ 2156 від 2019 року?

По-перше, доцільно визнати, що реалізація репродуктивних прав людини торкається широкого кола суб'єктів і порушує і непрості, делікатні питання морально-етичного характеру, і практичні проблеми, пов'язані безпосередньо з біологічною, генетичною складовою використання ДРТ. Тому зрозуміло, що необхідним є зважене збалансування прав та інтересів суб'єктів, які дотичні до реалізації репродуктивних прав людини. До таких суб'єктів Рекомендація РЄ 2156 від 2019 р. відносить юридичних батьків дітей, донорів репродуктивних матеріалів, власне дітей (по досягненню ними 16-ти або 18-річного віку), неповнорідних братів та сестер (по лінії донора) дітей, зачатих із застосуванням ДРТ, суспільство загалом (як носія права на охорону здоров'я населення).

По-друге, розвиток репродуктивних прав людини відбувається у системному зв'язку з іншими правами, зокрема, як зазначається у відповідній Рекомендації РЄ 2156 від 2019 року, з правом особи на визначення своєї ідентичності та особистий розвиток. Підтвердженням розвитку та становлення такого права людини виступає практика ЄСПЛ, яка визнає право на визначення своєї ідентичності складовою права на повагу до приватного життя особи, гарантованого ст. 8 ЄКПЛ.

По-третє, реалізація репродуктивних прав людини незбалансована з необхідністю врахування інших індивідуальних прав, державних та суспільних інтересів може потенційно спричинити виникнення біологічних, генетичних та медичних проблем.

Відтак, державам необхідно вжити заходів щодо створення єдиного державного реєстру донорів репродуктивних матеріалів та дітей, зачатих із застосуванням репродуктивних матеріалів донорів. А на міжнародному рівні розробити систему обміну інформації між відповідними реєстрами держав-членів РЄ задля попередження ризиків, пов'язаних із використанням донорських репродуктивних матеріалів.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини) від 04.11.1950. Конвенцію ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами та пояснювальна 75 доповідь, 11.05.2011 р. URL: <https://rm.coe.int/1680093d9e>
3. Європейська соціальна хартія 1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_-062#Text
4. Recommendation 1046 (1986) on the use of human embryos and fetuses for diagnostic, therapeutic, scientific, industrial and commercial purposes, 24.09.1986. Council of Europe. URL: [http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ ta86/ EREC1046.htm](http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta86/ EREC1046.htm).
5. Recommendation 1074 (1988) on family policy, 03.05.1988. Council of Europe. Mode of access. URL: <http://assembly.coe.int/Main.asp?link= /Documents/AdoptedText/ta88/ EREC1-074.htm>.
6. Recommendation 1100 (1989) On the use of human embryos and fetuses in scientific research, 02.02.1989. *Council of Europe*. Mode of access. URL: <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=http%3A//assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta89/ EREC1100.htm>
7. Principles, 1989. Human artificial procreation. Council of Europe. Strasbourg, 1993. P. 35–40. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/2058977/>
8. Parliamentary Assembly Recommendation 2156 (2019) Anonymous donation of sperm and oocytes: balancing the rights of parents, donors and children. URL: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=27680>
9. Конвенція про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

References

1. Convencija pro zahust prav ljudunu i osnovolognuh svobod (Evropeiska convencija z prav kjudunu) vid 04.11.1950. Convenciju ratuficovano Zakonom № 475/97-BP vid 17.07.1997 p. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (accessed: 27.08.2023) (in Ukrainian).
2. Convencija Radu Evropu pro zapobagannia nasdulstvu stosovno ginok i domashnjomy nasulstvy ta borotbu z cumu javushamu ta pojasnuvalna 75 dopovid, 11.05.2011 p. Retrieved from <https://rm.coe.int/1680093d9e> (accessed: 25.08.2023) (in Ukrainian).
3. Evropeiska socialna hartija 1996 p. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_-062#Text (accessed: 25.08.2023) (in Ukrainian).
4. Recommendation 1046 (1986). On the use of human embryos and fetuses for diagnostic, therapeutic, scientific, industrial and commercial purposes, 24.09.1986. Council of Europe. Retrieved from [http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ ta86/ EREC1046.htm](http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta86/ EREC1046.htm) (accessed: 24.08.2023) (in English).
5. Recommendation 1074 (1988). On family policy, 03.05.1988. Council of Europe. Mode of access. Retrieved from <http://assembly.coe.int/Main.asp?link= /Documents/AdoptedText/ta88/ EREC1074.htm>. (accessed: 23.08.2023) (in English).

6. Recommendation 1100 (1989). On the use of human embryos and fetuses in scientific research, 02.02.1989. *Council of Europe*. Mode of access. Retrieved from <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=http%3A//assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta89/EREC1100.htm>. (accessed: 24.08.2023) (in English).
7. Principles, 1989. Human artificial procreation. Council of Europe. Strasbourg, 1993, 35–40. Retrieved from <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/2058977/> (accessed: 22.08.2023) (in English).
8. Parliamentary Assembly Recommendation 2156 (2019). Anonymous donation of sperm and oocytes: balancing the rights of parents, donors and children. Retrieved from <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=27680> (accessed: 22.08.-2023) (in English).
9. Convencija pro prava dutunu. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#-Text (accessed: 24.08.2023) (in English).

CHARACTERISTICS OF CERTAIN MODERN TENDENCIES OF REPRODUCTIVE HUMAN RIGHTS LEGAL SAFEGUARDING

Yaryna Kokir

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: yarinagolovchak@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-7902-0303*

Pursuant to the rapid development of the medical technologies, the problem concerning the role of the reproductive rights, belonging to the fourth generation of human rights, arises. Along with the development of the surrogate motherhood program, artificial fertilization, cryopreservation, embryo implementation as well as donation of human cells, the necessity of legal regulation of the abovementioned technologies is constituted. These kinds of social relations require careful theoretical research and qualified legal regulation bearing in mind modern international, namely European, standards of regulation of such reproductive rights.

The system of European human rights standards is well known to have worked out primarily in the practice of the European Court of Human Rights. Though, nowadays particular role in the process of modern tendencies of European human rights standards safeguarding is played by the non-binding documents of the Council of Europe institutions. Namely, brand new directions of reproductive rights are determined and defined in such documents of non-binding character, safeguarding in systematic connection with other human rights, that were already the object of protection in the practice of European Court of Human Rights as well as in the case law of the member states of the Council of Europe.

For Ukraine's legislation, the answers to questions concerning particular tendencies of human rights protection that are clearly traced in the Council of Europe law, will influence the finding of appropriate legal instruments of approximation by the Ukrainian legislator to the reproductive human rights standards of this international system.

It is worth to distinguish in the system of the non-binding acts of the institutions of the Council of Europe concerning reproductive rights the following two groups: a) Council of Europe recommendations adopted before active human rights defending practice of the reproductive rights of the European Court of Human Rights; b) Council of Europe recommendations, which reflect modern tendencies of reproductive human rights protection, that are clearly reflected in the latest case law of the European Court of Human Rights and legislation of the modern democratic states.

Consequently, the aim of the article is finding out modern tendencies of the reproductive human rights legal regulation in the non-binding (recommendation) acts of the institutions of the Council of Europe with the aim of providing most effective national legal instruments of reproductive rights protection, based on European standards of aforementioned rights.

Keywords: reproductive rights, human rights legal protection, Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Recommendations of the Council of Europe.

*Стаття: надійшла до редакції 09.09.2023
прийнята до друку 21.11.2023*